

ՈՒՍԱՆՈՂԻ ՖԻԶԻԿԱԿԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆԱԿԵՏ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ԱՐԴԻ ԶԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Գրիգորյան Ա.

Ռուս-Հայկական (Սլավոնական) համալսարանի առողջ ապրելակերպի
և ֆիզիկական դաստիարակության ամբիոնի վարիչ

Հանգուցային բառեր և արտահայտություններ ֆիզիկական դաստիարակություն, կառավարում, դրդապատճառ, ուսանող, դասախոս, կրթական միջավայր:

Աշխարհի գրեթե բոլոր երկրներում ֆիզիկական կրթության գործընթացների կառավարման մոտեցումները պայմանավորված են բազում գործոններով, որոնք իրականացնում են տարբեր ինստիտուտներ, այն է՝ ընտանիքը, կրթական հաստատությունները, սպորտային կազմակերպությունները և ասոցիացիաները, տեղական ինքնակառավարման օրգանները և այլն: Մյուս կողմից կառավարման իրականացման բուն գործընթացը պայմանավորված է սոցիալ-տնտեսական, էթնոմշակութային և հոգեբանական առանձնահատկություններով:

Բազմաթիվ ուսումնասիրությունների վերլուծությունը թույլ է տալիս եզրակացնել, որ ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի կառավարման խնդիրը կազմակերպություններում և, մասնավորապես, բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում գտնվում է մանկավարժության, հոգեբանության, կառավարման, սոցիոլոգիայի, առողջագիտության, դրանց հատուկ ոլորտների (հատուկ կարիքներ ունեցող անձանց համար) գիտնականների ուշադրության կենտրոնում: Գրեթե բոլոր երկր-

ներում ֆիզիկական կրթությունը ընդհանուր կրթության կարևոր և անփոխարինելի մասն է կազմում, որն իրականացվում է նրա տարբեր փուլերում: Նախադպրոցական, դպրոցական և համալսարանային: Ֆիզիկական կրթության կառավարման գործընթացի հանդեպ մոտեցումները պայմանավորված են բազմաթիվ գործոններով, որոնք իրականացնում են տարբեր ինստիտուտներ, մասնավորապես՝ ընտանիքը, կրթական հաստատությունները, մարզական կազմակերպություններն ու ասոցիացիաները, տեղական ինքնակառավարման մարմինները և այլն: Մյուս կողմից՝ հենց կառավարման գործընթացի իրականացումը պայմանավորված է սոցիալ-տնտեսական, էթնիկական և մշակութային, հոգեբանական և այլ առանձնահատկություններով: Իսկ ֆիզիկական կրթության բուն գործընթացը մեկնաբանվում է մանկավարժության, մանկավարժական տեսության և մեթոդիկայի տեսանկյունից:

Հայտնի է, որ ֆիզիկական կրթության նպատակներից մեկն այն է, որ համալսարանում ստեղծվեն առավել բարենպաստ պայմաններ սովորելու գործընթացի օպտիմալացման և ուսուցիչների ու աշակերտների միջև հարաբերությունների բարելավման համար: Ուսանողների, ինչպես նաև ուսուցիչների կողմից նմանա-

տիպ իրավիճակների ընկալման առանձնահատկությունների համեմատությունը թույլ կտա հավաստի տեղեկություններ ստանալ համալսարաններում կրթության ընթացիկ իրավիճակի մասին: Համեմատական արդյունքների վերլուծությունը ցույց է տվել, որ աշակերտները և ուսուցիչները տարբեր կերպ են մեկնաբանում այն, ինչ տեղի է ունենում լսարանից դուրս իրականացվող դասերի ընթացքում, այսինքն՝ սպորտային դահլիճի կամ խաղահրապարակի պայմանների, հագուստի և ֆիզիկական ակտիվության վերաբերյալ: Այսպես, օրինակ՝ էական տարբերություններ են նկատվել ուսանողների մոտ հետևյալ ցուցիչներով. ագրեսիա, անպատասխանատվություն, հրահանգներին հետևելու ցանկության բացակայություն, մյուսներին խանգարելու ցանկություն և թույլ ինքնակառավարում[6]:

Հետազոտություններից մեկի նպատակն էր բացահայտել Իրանի համալսարանների ֆիզկուլտուրայի բաժնի ղեկավարների կառավարման ոճերի ազդեցությունը աշխատակազմի դրդապատճառների վրա: Ուսումնասիրությունները ցույց են տվել, որ գոյություն ունի էական տարբերություն համալսարանների ֆիզկուլտուրայի ֆակուլտետների ղեկավարների կառավարման և ղեկավարություն փոխակերպական ոճերի միջև: Առավելագույն առաջնություն ստացվել է ղեկավարման փոխակերպական ոճից, որն ազդում է ոչ միայն աշխատակիցների, այլև կամավորների մոտիվացիայի և սեփական աշխատանքից բավարարվածության վրա: Հեղինակների մի խումբ պարզել է նաև, որ համալ-

սարանների ֆիզիկական դաստիարակության ղեկավարները, ցուցաբերելով առաջնորդային ոճը, կարող են մեծացնել կամավորների թիվը և ավելի արդյունավետ նախադրյալներ ստեղծել նրանց մասնակցության համար մարզական միություններին[7, էջ 460]:

Այս տեսանկյունից մենք կարող ենք ենթադրել, որ մեր բուհերի բարձր կուրսերի ուսանողների ներգրավման հնարավորությունը որպես կամավորներ կարող է դրական լինել: Քանի որ հայկական բուհերի մեծամասնությունում ֆիզիկական կրթության առարկան պարտադիր է միայն առաջին և երկրորդ կուրսերում, իսկ բակալավրիատի ավագ կուրսերում և մագիստրատուրայում ուսանողները ընդհանրապես ներգրավված չեն այդ պարապմունքներին:

Հետաքրքրությունը ֆիզիկական դաստիարակության նկատմամբ բարձրագույն կրթության համակարգում արդիական է ինչպես զարգացած, այնպես էլ զարգացող երկրներում, ինչը հետևանք է փոփոխությունների, որոնք տեղի են ունեցել ժամանակակից աշխարհում: Կրթական ոլորտի բարելավումը հեղինակները կապում են կառավարման ընդհանուր որակի հետ (անգլ. TQM - Total Quality Management), որը հատուկ կառավարման մոտեցում է՝ ուղղված կազմակերպության երկարաժամկետ հաջողության պահպանմանը: Կազմակերպչական հաջողությունը հիմնված է հետադարձ կապի ու աշխատակիցների խթանման վրա՝ ուղղված աշխատակիցների կարիքների բավարարմանը (տվյալ դեպքում ուսանողներին տրամադրված կրթական ծառայություններ

րը): Ուսումնասիրությունը ցույց են տվել, որ վարժարանների ղեկավարները ֆիզիկական կրթական ծրագրերի իրականացման ժամանակ պետք է հավատարիմ մնան TQM սկզբունքներին, որոնք բարելավում են սպասարկման որակն ու մշակույթը վերապատրաստման ծրագրերի և տարբեր ուսուցման ձևերի միջոցով (սեմինարներ, գործնական աշխատանքներ և այլն) [4]: Տարբեր երկրներում իրականացված ուսումնասիրությունների ամփոփումը փաստում է, որ բուհի ֆիզիկական դաստիարակության բաժնի վարիչները չունեն հատուկ ղեկավարման պատրաստվածություն և ստնում են մասնագիտական վարպետություն հիմնականում փորձի ճանապարհով:

Տվյալ հանգամանքը կարևոր է այն բուհերի համար, որտեղ պատրաստում են ֆիզիկական կրթության դասախոսների, որոնց անհրաժեշտ է գինել կառավարման ոլորտի գիտելիքներով: Հայաստանում նման հաստատություն է ֆիզիկական կուլտուրայի հայկական պետական ինստիտուտը և մանկավարժական համալսարանները, որոնք չունեն ֆիզիկական դաստիարակության հատուկ կրթական դասընթացներ: Մեկ այլ հնարավորություն կարող է լինել հատուկ դասընթացների ներառումը «Ուսանողության ֆիզիկական կուլտուրայի և առողջ ապրելակերպի հիմունքները» մասնագիտության համալսարանների հետբուհական ֆակուլտետներում:

Այսպես, օրինակ, Նիգերիայում ուսանողների ֆիզիկական կրթությունն իրականացվում է վարժարաններում և համալսարաններում,

որտեղ այդ գործընթացների կազմակերպումն ունի իր առանձնահատկությունները: Զուլեչներում սովորաբար կազմակերպվում են հումանիտար և բնական գիտություններից զատ հատուկ ենթաբաժիններ ֆիզիկական կրթության համար: Բուհերը ներառում են առողջապահական, ֆիզիկական կրթություն և հանգստի վարժարաններ, որոնք էլ իրենց հերթին ունեն բաժիններ սպորտի և ընդհանուր ֆիզիկական կրթության: Ուսանողները, ովքեր ստանում են բակալավրի և մագիստրոսի աստիճան, կարող են հաշվեգրվել սպորտի կամ ֆիզիկական կուլտուրայի բաժիններում: Ընդհանուր ծրագրերից բացի՝ կան նաև հատուկ ծրագրեր նրանց համար, ովքեր, ըստ առողջության, տարիքի, հետաքրքրությունների ու կարիքների, կարող են մասնակցել առաջինում: Ուսանողներին հնարավորություն է տրվում մասնակցելու տարբեր սպորտային միջոցառումների, որոնք կազմակերպվում են անհատական սկզբունքով Նիգերիայի համալսարանների ասոցիացիայի և այլ հասարակական կազմակերպությունների ուսանողական սպորտի ծրագրով[3, էջ 90]:

Մեկ այլ հետազոտության նպատակն է հայտնաբերել ֆիզկուլտուրա դասավանդողների կառավարման ոճերը դրանց ինքնարդյունավետության տեսանկյունից: Հետազոտությունները կատարվել են վեց թուրքական բուհերում ֆիզկուլտուրա դասավանդողների հետ, ովքեր աշխատում են կրտսեր և ավագ կուրսերի ուսանողների հետ: Արդյունքները ցույց են տվել, որ աշխատանքից առաջ դասավանդողներն ունեին ավտո-

րիտար կառավարման ոճի ընդհանուր միտում կրտսեր խմբում: Պարզվել է նաև, որ դասավանդողներին, որոնց հատուկ է մասնագիտական համոզմունքներում բարձր ինքնարդյունավետությունը, բնորոշ է ուսումնական գործընթացում կառավարման ազատական ոճը ավարտական կուրսի ուսանողների ֆիզիկոլոգիայի դասաժամին[8, էջ 540]:

Բազմաթիվ աշխատությունների վերլուծությունն ամփոփում է հարցի շուրջ ցույց տվեց, որ ուսանողների ֆիզիկական դաստիարակության գործընթացի բարելավումը պայմանավորված է ոչ միայն այս գործընթացի լավ կազմակերպմամբ, այլ նաև այդ գործընթացի հանդեպ աշակերտների վերաբերմունքից: Հետազոտություններից մեկում հունգար համալսարանների օրինակի վրա դրվել էր նպատակ բացահայտել ինչպես ուսանողուհիների մոտ իրենց առողջության բժշկական բնութագիրը, այնպես էլ ֆիզիկական ունակությունների իրազեկության աստիճանը: Հեղինակները հայտնաբերել են էական տարբերություններ ուսանողական խմբի անդամների առողջ վարքագծի և ֆիզիկական ակտիվության հարաչափերի միջև (հոգնածություն, առողջական վիճակ, ծխելու սովորություններ և ալկոհոլի օգտագործում): Նշանակալի տարբերություններ են հայտնաբերվել նաև խմբերի միջև հետևյալ փոփոխականներով. ֆիզիկական ակտիվության հաճախականություն, մկանային և սիրտ-շնչառական արդյունավետության աստիճան: Ըստ ստացված արդյունքների հավաստի տվյալների՝ հեղինակները խորհուրդ են տալիս անցնել թես-

տային բնութագրերի վերլուծության անհատական և խմբակային տեսական դասեր: Ենթադրվում է, որ անհրաժեշտ է ուշադրություն դարձնել նրանց մոտ առողջական պատշաճ վիճակին հասնելու պահանջմունքի և առողջ ապրելակերպի պահպանման ձևավորմանը [5, էջ 23-24]:

Ֆիզիկական կրթության զարգացման խնդրի շուրջ հոգեբանա-մանկավարժական հետազոտությունների վերլուծության արդյունքները՝ անց կացրած որոշ գիտնականների կողմից, ցույց են տալիս, որ նրանք իրականացվում են հետևյալ չորս խմբերով [1, էջ 14]:.

- սոցիալ-մանկավարժական (ֆիզիկական դաստիարակությունը որպես երիտասարդների հասարակայնացման կարևոր գործոն, անձի ներդաշնակ զարգացում բարոյական, մտավոր, աշխատանքային դաստիարակության հետ համատեղ),
- էկոլոգա-բժշկական (ֆիզիկական դաստիարակություն հիգիենայի, սանիտարական, հիվանդությունների կանխման համատեքստում, էկոլոգիական հավասարակշռության պահպանում և այլն);
- հոգեբանական (ներդաշնակ ֆիզիկական զարգացումը որպես հոգեբանական հարմարավետության գործոն. ներքին և արտաքին),
- հատուկ մանկավարժական (ֆիզիկական դաստիարակությունը կարիքներ ունեցող ուսանողների համար) [2, էջ 7]:

Փորձարարական և տեսական հետազոտության արդյունքների ամփոփումը բացահայտեց կոնկրետ հակասություններ՝ կապված

կրթական հաստատություններում ֆիզիկական դաստիարակության ներկայիս վիճակի կազմակերպման և կառավարման գործընթացի հետ: Ուսանողների ֆիզիկական կրթության ոլորտում ստեղծված խնդիրներից մեկը բուհերում կիրառվող իրենց կրթական գործունեության գնահատման ավանդական մոտեցումն է, որը թույլ չի տալիս իրականացնել վերահսկման հիմնական մանկավարժական գործառույթները և, ինչն առավել կարևոր է հոգեբանական տեսանկյունից՝ նրանց համար խթան չի դառնում սիստեմատիկ ֆիզիկական ակտիվության և առողջ ապրելակերպի համար:

Ֆիզիկական կրթության կառավարման գիտամեթոդական տեսա-

կետը պետք է կայանա ակադեմիական դասընթացի, մարզաձևերի համապատասխան խմբակների, առողջարարական հատուկ խմբերի (տեսողական, ֆունցիոնալ, շարժողական և այլ խնդիրներ ունեցող ուսանողների համար), ինչպես նաև ազատ ժամանցի համադրության հիման վրա: Նշված աշխատանքների վերլուծությունը ցույց տվեց, որ մանկավարժական վերահսկողության կազմակերպման ավանդական մոտեցումները՝ իրականացվող առ այսօր ֆիզիկական կրթության պրակտիկայում համալսարաններում, ունեն մի շարք թերություններ, որոնք խոչընդոտում են ուսանողների ֆիզիկական կրթության համակարգի բարելավմանը:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Գրիգորյան Ա. Լ. Ուսանողների ֆիզիկական դաստիարակության գործընթացի կազմակերպման առանձնահատկությունները. Ուսումնա-մեթոդական ձեռնարկ: Եր.: ՀՀ հրատ., 2014, 53 էջ:
2. Богданова Л.П. Физическое воспитание студентов специальной медицинской группы: учеб. пособие / Самара: Изд-во Самар. гос. аэрокосм. ун-та, 2010. — 64 с.
3. Alla J. B. Administration of Physical Education and Sports in Nigeria// Higher Education Studies Vol. 2, No. 1; March 2012, pp.88-96
4. Altahayneh Z.L. Implementation of Total Quality Management in Colleges of Physical Education in Jordan//International Journal of Business and Social Science Vol. 5 No. 3; March 2014, pp. 109-117
5. Konczos C., Szakaly Z.,
6. Ihász F. Health Behaviour, Body Composition and Motor Performance in Female University students// Annals of Research in Sport and Physical Activity, Internacional Izacao/Revista 2, pp.21-34
7. Luis E.R., Bustos J.G., Suárez D., Jordán C., O.R. Las conductas que alteran la convivencia en las clases de educación física / Behaviours that disturbed educational environment in physical education classes. Revista Internacional de Medicina y Ciencias de la Actividad Física y el Deporte vol. 12 (47), 2012. pp. 459-472
8. Nezhad M. A. H., Sani K. D., Andam R., The Investigate Managers' Leadership Styles in Physical Education Offices Universities of Iran from Sport Volunteers' Perspective/International Research

Journal of Applied and Basic Sciences. Vol., 3 (6), 2012. pp. 1225-1229.

8. Yilmaz I. Pre-service Physical Education Teachers' Preference for

Class Management Profiles and Teacher's Self-efficacy Beliefs// Academic Journals. Educational Research.&Reviews, Vol.8(9), 2013, pp. 539-545

РЕЗЮМЕ

СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ ЭФФЕКТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ ФИЗИЧЕСКИМ ВОСПИТАНИЕМ СТУДЕНТА

Григорян А.

Заведующий кафедрой физического воспитания и здорового образа жизни Российско-Армянского (Славянского) университета

В данной статье анализируются вопросы совершенствования процесса физического воспитания студентов в общей системе образовательной среды в различных странах. Рассмотрены различные подходы к управлению процессом физического воспитания студентов, которые обусловлены многочисленными факторами (педагогические, психологические,

социально-экономические, культурные и национальные), а также специальные для студентов с особыми нуждами. Результаты теоретических и эмпирических исследований выявили конкретные противоречия современного состояния организации и управления физического процесса в образовательных учреждениях.

SUMMARY

CURRENT PROBLEMS OF STUDENT'S PHYSICAL EDUCATION EFFICIENT MANAGEMENT

Grigoryan A.

Head of the Chair of Physical Education and Healthy lifestyle Russian-Armenian (Slavonic) University

This paper analyzes the importance of student's physical education in the general system of educational environment in different countries. Various approaches of the management of the process of students physical education which are conditioned by numerous factors (pedagogical, psychological, socio-

economic, cultural and national), as well as special ones for students with special needs are considered. Summary of results of theoretical and empirical research has revealed specific contradictions of the current state of the organization and management of the physical process in educational institutions.